

Вінницький державний педагогічний університет
Імені Михайла Коцюбинського

Казанішена Наталія Вікторівна

УДК 378.011.3:373.3

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, м. Київ.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Пустовіт Григорій Петрович,
Президія Національної академії педагогічних
наук України, вчений секретар Відділення
загальної педагогіки та філософії освіти

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Лук'янова Лариса Борисівна,
Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих АПН України,
завідувач відділу андрагогіки;

кандидат педагогічних наук
Грошовенко Ольга Петрівна
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
старший викладач кафедри дошкільної
та початкової освіти.

Захист відбудеться 15 лютого 2011 року о 12.00. годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05. 053. 01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розіслано 14 січня 2011 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Екологічні проблеми сучасності перебувають у центрі уваги дослідників різних галузей науки й практики. Як наслідок — впроваджуються енергозберігаючі технології, розробляються законодавчі акти, узгоджується діяльність держав у галузі охорони природи, відновлюються природоохоронні території тощо. Однак, передумовою реалізації нових розробок у галузі екологічно обґрунтованого природокористування є розуміння кожним жителем планети причин та значущості екологічних проблем, обізнаність із правилами екологічно доцільної поведінки, бажання дотримуватись цих правил.

У низці державних та міжнародних документів з охорони природного середовища та раціонального природокористування, зокрема, у Порядку денному на XXI століття, Стратегії ЄЕК ООН з освіти в інтересах збалансованого розвитку, у Законах України “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про середню загальну освіту”, “Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції екологічної освіти в Україні тощо одним із пріоритетних завдань перед державами світового співтовариства в цілому та перед Україною, зокрема, поставлено завдання формування екологічної культури суспільства, відповідального ставлення до природи через екологічну освіту й виховання.

Значна увага у педагогічній науці нині надається формуванню екологічної культури особистості, організації й удосконаленню системи екологічної освіти й виховання. Зокрема, методологічні підходи на засадах філософії та концептуальні положення екологічної освіти й виховання відображені у працях Г.Білявського, В.Бровдія, М.Дробнохода, О.Захлебного, І.Зверева, М.Кисельова, В.Крисаченка, Л.Лук’янової, Г.Пустовіта та ін.

Основи мислення, свідомості, культури, зокрема, й екологічної, закладаються у дитячому віці. З огляду на це, актуальними є результати досліджень О.Грошовенко, І.Кореневої, Н.Лисенко, В.Маршицької, Г.Тарасенко, І.Павленко, З.Плохій, М.Філоненко та ін., у яких висвітлюються теоретико-методологічні аспекти екологічної освіти й виховання у дошкільних закладах і початковій школі.

Проблеми розвитку та вдосконалення екологічної освіти й виховання учнів середніх, старших класів охарактеризовані у наукових працях В.Вербицького, О.Колонькової, С.Лебідь, Н.Левчук, Г.Новікової, О.Пруцакової, Н.Пустовіт, Г.Пустовіта, С.Шмалей, П.Щербаня та ін.

У дослідженнях Т.Вайди, Н.Грейди, Н.Єфименко, Л.Курняк, Л.Лук’янової, О.Матеюк, Н.Назарової, Г.Тарасенко, Л.Титаренко, М.Хроленко, М.Швед та ін. розглядається розвиток екологічного мислення, культури, свідомості студентів вищої школи та учнів професійно-технічних закладів.

Аналіз означених праць дає змогу зробити висновок про те, що нині простежується недостатній рівень сформованості екологічної культури дітей, учнівської та студентської молоді, їхньої відповідальності за збереження

навколишнього середовища і практичної підготовки до вивчення й охорони природи. Водночас, стан екологічної освіти й виховання підростаючого покоління значною мірою залежить від рівня екологічної культури вчителя та професійної готовності його до означеного напрямку педагогічної діяльності.

У контексті зазначеного вище, актуальними є дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів до екологічної освіти й виховання школярів (О.Біда, М.Бойчева, О.Дорошко, О.Іванців, Т.Корнер, Т.Нінова, С.Совгіра, С.Стрижак, В.Танська, Г.Філатова, Е.Чернікова та ін.), а також дослідження, у яких вирішуються проблеми оптимізації підготовки вчителя до різних напрямів професійної діяльності (В.Бездухов, О.Безпалько, В.Воробей, О.Главацька, О.Демченко, В.Денисенко, І.Зязюн, Д.Іванова, І.Казанжи, Ю.Кравченко, В.Кузьменко, О.Куцевол, Л.Онищук, С.Паршук, Д.Пашенко, В.Петрук, С.Танана, Л.Хоружа, Г.Цибулько, В.Шахов, І.Шоробура та ін.).

Таким чином, проблема підготовки вчителів, зокрема, початкової школи, до екологічного виховання учнів нині проходить складний шлях теоретичного осмислення та практичного вдосконалення. Здійснений у рамках дослідження аналіз наукових праць, галузевих стандартів вищої освіти, навчальних планів підготовки майбутніх учителів початкових класів засвідчив потенційні можливості освітньо-виховного процесу вищого навчального закладу в забезпеченні підготовки їх до екологічного виховання учнів. Водночас, результати проведених нами анкетувань, опитувань майбутніх учителів, аналіз їхньої роботи під час педагогічної практики у школі свідчать, що майбутні педагоги усвідомлюють значення екологічного виховання, проте, в них виникають труднощі під час планування відповідної роботи у школі, добору оптимальних методів, засобів впливу на учнів та організації виховних заходів екологічного спрямування.

Об'єктивна актуальність та необхідність розв'язання суперечностей між запитамі суспільства стосовно вдосконалення екологічної освіти й виховання молодших школярів та недостатнім рівнем відповідної підготовки вчителя початкових класів, між можливостями навчально-виховного процесу вищого навчального закладу та реальним станом підготовки майбутнього вчителя до означеного напрямку професійної діяльності визначають актуальність та вибір теми дисертаційної роботи: **“Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання молодших школярів”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною наукової проблематики лабораторії екологічного виховання Інституту проблем виховання АПН України “Навчально-методичні основи формування екологічно доцільної поведінки учнів загальноосвітньої школи”, планів і програм науково-дослідної діяльності кафедр загальної екології, математики і природознавства з методикою їх викладання, біології та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Інституту проблем виховання АПН України (протокол № 3 від 29 березня 2001 р.) та узгоджена

Радою з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 5 від 29 травня 2001 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й розробити модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання учнів початкової школи; експериментально перевірити дієвість її складових — функцій, принципів, змісту, форм, методів і педагогічних умов у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Гіпотеза дослідження: підготовка майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання молодших школярів набуде позитивної динаміки за умов: якщо навчально-виховний процес вищого навчального закладу, зміст підготовки, організаційні форми (аудиторна та позааудиторна робота, педагогічна практика у школі), методи навчання й виховання будуть спрямовані на ефективне формування складових професійної готовності (особистісної та педагогічної готовності) майбутніх учителів до екологічного виховання учнів початкової школи та якщо у структуру навчально-виховного процесу вищого навчального закладу впровадити спецкурс “Методика екологічного виховання учнів”, що забезпечить інтеграцію здобутих майбутніми вчителями знань, умінь, практичних навичок з організації та здійснення ефективного екологічного виховання молодших школярів.

Згідно з метою та гіпотезою висунуто такі **завдання**:

1. З’ясувати стан дослідження проблеми у педагогічній теорії та освітньо-виховній практиці вищого навчального закладу.
2. Охарактеризувати сутність, структуру, критерії та показники професійної готовності майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів початкової школи.
3. Обґрунтувати модель (функції, принципи, зміст, форми, методи та педагогічні умови) підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання школярів та експериментально перевірити її ефективність.
4. Розробити методичні рекомендації для викладачів вищого навчального закладу з підготовки майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання молодших школярів.

Об’єкт дослідження: професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження: функції, принципи, зміст, форми й методи та педагогічні умови як складові моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання молодших школярів.

Для виконання завдань використано комплекс **методів дослідження**.

Теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення психолого-педагогічних досліджень з питань екологічної освіти й виховання, проблем підготовки педагогів до різних напрямів професійної діяльності, що дали змогу визначити сутність та структуру поняття “професійна готовність вчителя до екологічного виховання учнів”, обґрунтувати й розробити модель професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до екологічного

виховання учнів.

Емпіричні: спостереження за майбутніми вчителями початкових класів під час навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі та під час педагогічної практики у початковій школі; бесіди, анкетування майбутніх учителів, метод діагностуючих ситуацій; вивчення, аналіз документації, результатів практичної та проєктивно-творчої діяльності майбутніх учителів. Це дало змогу дослідити особливості та рівні професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання учнів початкової школи, розробити модель, що передбачає зміст, ефективні форми й методи, засоби та педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх учителів до екологічного виховання молодших школярів.

Статистичні: реєстрація, якісний та кількісний аналіз результатів дослідження, ранжування та шкалування, що дали змогу визначити ефективність розроблених завдань, функцій, змісту, форм, методів, принципів та педагогічних умов формування складових професійної готовності майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів початкової школи. Застосування комплексу методів дослідження дало змогу теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити дієвість та ефективність моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання школярів та її складових.

Методологічна основа дослідження: філософсько-культурологічні положення про біосоціальну природу особистості та її гармонійну взаємодію з навколишнім середовищем; розвиток особистості у різноманітних процесах і формах взаємодії з навколишньою дійсністю; особистість як активний суб'єкт діяльності і творчого розвитку; теорії побудови педагогічних систем, дидактичні основи освіти, зокрема екологічної.

Теоретична основа дослідження: положення системного підходу до дослідження наукових проблем (А.Алексюк, С.Гончаренко, Р.Гуревич, С.Сисоєва та ін.); про розвиток особистості у різноманітних психологічних процесах і формах взаємодії з навколишнім середовищем (І.Бех, С.Глазичев, С.Дерябо, І.Козловська, Н.Мойсеюк, М.Сметанський, І.Суравегіна, В.Сухомлинський, К.Ушинський, В.Ясвін та ін.; концептуальні основи екологічної освіти й виховання (Г.Білявський, В.Бровдій, М.Дробноход, А.Захлебний, І.Зверев, М.Кисельов, В.Крисаченко, Г.Пустовіт); формування готовності вчителя до професійної діяльності, зокрема, і до екологічної освіти й виховання (О.Безпалько, О.Біда, В.Воробей, О.Главацька, О.Дорошко, А.Канапацький, Т.Корнер, Л.Лук'янова, Т.Нінова, С.Совгіра, В.Танська, Г.Тарасенко, Г.Філатова, Л.Хомич та ін.). У дослідженні враховані основні положення Концепції екологічної освіти в Україні, Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті.

Експериментальна база дослідження: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Херсонський державний університет. До експериментального дослідження було залучено

540 студентів означених вищих навчальних закладів, а також 50 учителів шкіл міста Кам'янця-Подільського, Шепетівки та шкіл Кам'янець-Подільського, Шепетівського та Городоцького районів Хмельницької області.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що *вперше* на основі аналізу філософсько-культурологічних і психолого-педагогічних чинників та в контексті проблеми дослідження *охарактеризовано* показники професійної готовності вчителя початкових класів до екологічного виховання молодших школярів (особистісної готовності: когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний; педагогічної готовності: змістовий, мотиваційний, операційний); *уточнено* трактування сутності поняття “готовність учителя початкових класів до екологічного виховання учнів” та визначено її складові (особистісна та педагогічна готовність); *виявлено* та дано власне трактування сутності рівнів професійної готовності майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів (оптимальний, достатній, середній, низький); *обґрунтовано* модель підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання молодших школярів, компонентами якої є комплекс взаємопов'язаних завдань, функцій, змісту, форм і методів, принципів та педагогічних умов організації навчально-виховного процесу вищого навчального закладу з формування складових професійної готовності вчителя до екологічного виховання молодших школярів; *набули подальшого розвитку* показники типів стратегії поведінки майбутніх учителів стосовно природи та природонебезпечних дій інших: активно-природоохоронний, природо-відповідний, пасивно-агресивний, активно-агресивний.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що розроблені критерії, показники й рівні професійної готовності майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів, типи стратегії поведінки стосовно природи та природонебезпечних дій інших можуть бути використані у діагностиці професійної готовності майбутніх учителів до екологічного виховання учнів. Запроваджені в освітньо-виховний процес вищого навчального закладу навчально-методичні матеріали (система тренінгових занять, спецкурс “Методика екологічного виховання учнів”, завдання на період педагогічної практики у школі та комплекс взаємопов'язаних принципів, змісту, форм, методів та педагогічних умов) забезпечують ефективне формування професійної готовності майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів початкових класів.

Результати дослідження можуть бути застосовані під час написання навчальних програм, навчальних посібників та методичних рекомендацій для студентів вищих навчальних закладів, вчителів початкової школи, педагогів позашкільних навчальних закладів, а також під час підвищення кваліфікації вчителів початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Основні положення та методичні рекомендації впроваджено в освітньо-виховний процес підготовки майбутніх учителів початкових класів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (акт

впровадження № 4 від 01.02.2010 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акт впровадження № 130-33/03 від 05.02.2010 р.), Херсонського державного університету (акт впровадження № 07-11/1143 від 31.08.2010 р.) та Управління освіти і науки м. Кам'янця-Подільського (акт впровадження № 01-10/164а від 09.02.2010 р.).

Апробація результатів дослідження. На різних етапах результати дослідження обговорювались на конференціях викладачів та аспірантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у м. Кам'янець-Подільський (2003—2010 рр.), на Всеукраїнських та Міжнародних науково-практичних конференціях у містах Хмельницький (“Шляхи вирішення екологічних проблем урбанізованих територій: наука, освіта, практика”, 2003 р.), Кам'янець-Подільський (“Ландшафтне та біологічне різноманіття Хмельниччини: дослідження, збереження та відтворення”, 2003 р; “Наукова спадщина К.І.Геренчука у контексті природничих досліджень”, 2005 р.; “Навколишнє середовище і здоров'я людини”, 2008 р.), Полтава (“Підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін в умовах моделювання освітнього середовища”, 2004 р.), Київ (“Екологія. Людина. Суспільство.”, 2006 р.); на засіданнях лабораторії екологічного виховання Інституту проблем виховання АПН України, кафедр загальної екології, біології та методики її викладання, математики та природознавства з методикою їх викладання, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, використовувались під час проведення занять із майбутніми вчителями.

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження висвітлено у 16 одноосібних публікаціях автора, з них 5 — у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 1 — навчально-методичний посібник.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу й загальних висновків, додатків та списку використаних джерел, що включає 211 позицій. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 256 сторінок друкованого тексту, із них 188 сторінок основного тексту. Робота містить 18 таблиць і 7 рисунків на 21 сторінці, 8 додатків на 44 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтована актуальність теми дослідження, проаналізований загальний стан проблеми у психолого-педагогічній теорії та освітньо-виховній практиці, сформульовані мета, гіпотеза, завдання, об'єкт, предмет, визначений комплекс методів наукового дослідження, розкриті наукова новизна й практичне значення дослідної роботи, наведені дані про апробацію та впровадження результатів дослідження, висвітлені структура та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі **“Підготовка майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів початкової школи як психолого-педагогічна проблема”** проаналізовані філософсько-культурологічні та

психолого-педагогічні аспекти означеної проблеми; обґрунтована провідна роль екологічної культури особистості й суспільства у розв'язанні екологічних проблем сьогодення, значимість екологічного виховання та ролі вчителя у формуванні екологічної культури особистості й суспільства в цілому; обґрунтована сутність поняття “професійна готовність майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів”, охарактеризовані її складові, критерії, показники та рівні сформованості; досліджений сучасний стан проблеми в освітньо-виховній практиці вищого навчального закладу.

На підставі аналізу досліджень О.Абдуліної, К.Авраменко, О.Безпалько, О.Біди, І.Богданової, О.Горської, Р.Гуревича, М.Дьяченко, Л.Кандибович, С.Єрмакової, Д.Іванової, І.Казанжи, О.Кіліченко, А.Коломієць, Л.Кондрашової, З.Курлянд, Л.Лук'янової, Л.Онищук, О.Отіч, Г.Пустовіта, Г.Тарасенко, Г.Троцько, Л.Хомич, Т.Цибулько, В.Шахова, І.Шоробури та ін., у яких розглядаються теоретичні й практичні аспекти підготовки майбутніх фахівців до професійно-педагогічної діяльності, нами охарактеризована сутність поняття “професійна готовність вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів”, яку розглядаємо як єдність двох взаємопов'язаних складових — особистісної та педагогічної готовності. Під особистісною готовністю розуміємо цілісне особистісне утворення, що характеризується певним рівнем оволодіння екологічними знаннями, сформованим мотиваційно-ціннісним ставленням до навколишнього середовища і людей та активною життєвою позицією у питаннях вирішення екологічних проблем сьогодення, що певною мірою відображає особливості ставлення та характер діяльності вчителя стосовно природи, визначає зацікавленість у діяльності з екологічного виховання школярів, її характер. Складовими особистісної готовності визначено когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний компоненти. Педагогічна готовність відображає професійні якості педагога (знання, уміння, мотиви діяльності, майстерність тощо), необхідні для створення умов, сприятливих у формуванні екологічної культури учнів початкової школи, та розглядається нами як система спеціальних психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, які дають змогу вчителю ефективно організовувати у школі виховні заходи екологічного змісту, та внутрішню налаштованість його на здійснення екологічного виховання учнів. Складовими педагогічної готовності визначено змістовий, мотиваційний та операційний компоненти.

Виразниками компонентів особистісної готовності майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів стали: когнітивного — обізнаність із проблемами довкілля, розуміння зв'язків у природі; мотиваційно-ціннісного — ставлення до природи, бажання спілкуватися з об'єктами природи, вивчати їх, сформованість мотивів поведінки, що стосується природи; діяльнісного — дотримання правил поведінки у природі, бажання брати участь у природоохоронній роботі. Виразниками компонентів педагогічної готовності стали: змістового — обізнаність із метою,

завданнями, формами, методами, засобами екологічного виховання; мотиваційного — усвідомлення ролі екологічного виховання школярів у формуванні екологічної культури особистості та суспільства, бажання здійснювати виховні заходи; операційного — вміння планувати, організовувати виховну роботу екологічного змісту у початковій школі, добираючи найдоцільніші форми, методи, засоби впливу.

Для комплексної оцінки готовності майбутніх учителів до екологічного виховання учнів були охарактеризовані оптимальний, достатній, середній та низький рівні готовності, а також показники типів стратегії поведінки майбутніх учителів стосовно природи та природонебезпечних дій інших: активно-природоохоронний (АП), природо-відповідний (ПВ), пасивно-агресивний (ПА), активно-агресивний (АА).

Низький рівень відображав мінімальні знання майбутніх учителів про природу, прагматичне ставлення до неї, недотримання правил поведінки у природі, байдужість до природоохоронної діяльності, характеризувався відсутністю інтересу до екологічного виховання, нечіткістю знань про нього та значними труднощами під час планування та організації виховних заходів екологічного змісту в початковій школі. Середній рівень характеризувався непослідовними, нечіткими знаннями майбутніх учителів про об'єкти, явища природи, взаємозв'язки між ними, байдужістю до екологічних проблем, природоохоронної діяльності, неусвідомленням власного впливу на довкілля, відображав загальні уявлення про сутність екологічного виховання молодших школярів, недостатні знання, вміння та практичні навички для проведення виховних заходів екологічного змісту у початковій школі. Достатній рівень відображав точні, але не систематизовані знання про об'єкти та явища природи, розуміння їхньої цінності, потяг до пізнання природи, природовідповідну поведінку, але ставлення до природоохоронної діяльності, як до обов'язку, водночас, відображаючи достатні професійні знання про екологічне виховання молодших школярів та розуміння його значення, але передбачав незначні труднощі під час планування й організації виховних заходів у початковій школі, відсутність розуміння комплексного підходу до організації екологічного виховання. Оптимальний рівень професійної готовності характеризувався глибокими знаннями про природу, взаємозв'язки між нею й суспільством, розумінням об'єктивної цінності природи, відповідальністю за власні дії щодо неї, дотриманням правил і норм природовідповідної поведінки та активною участю у природоохоронній діяльності, усвідомленням значущості екологічного виховання, знанням вікових особливостей молодших школярів і вмінням цілеспрямовано, послідовно планувати й організовувати екологічне виховання учнів.

Для вивчення практичного стану проблеми й дослідження складових професійної готовності майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання школярів був використаний метод діагностуючих ситуацій, ефективність якого випробовувалась О.Пруцаковою, С.Шебановою. Відповідно до методики, майбутнім учителям пропонувалась

опис ситуацій взаємодії з об'єктами природи, що можуть виникнути у реальному житті. Респонденти характеризували свої дії, пояснюючи власну позицію, що давало змогу виявити характер та мотиви поведінки. Результати доповнювались аналізом виховної діяльності майбутніх вчителів під час педагогічної практики у початковій школі. На цьому ж етапі було сформовано експериментальні та контрольні групи із однаковим рівнем підготовки майбутніх учителів до екологічного виховання учнів.

Отже, на констатувальному етапі педагогічного експерименту нами виявлено суперечності між потребами суспільства та держави у високому рівні забезпечення екологічного виховання у початковій школі та недостатнім рівнем відповідної підготовки вчителя, між можливостями освітньо-виховного процесу вищого навчального закладу у підготовці майбутніх учителів до екологічного виховання молодших школярів та реальним станом їхньої підготовки. На вирішення вказаних суперечностей було спрямовано подальшу експериментальну роботу.

У другому розділі **“Дослідно-експериментальна перевірка ефективності підготовки майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів початкової школи”** розкрита методика педагогічного експерименту: теоретично обґрунтована модель підготовки вчителя початкової школи до екологічного виховання учнів молодшого шкільного віку (рис. 1); експериментально перевірена дієвість її складових — функцій, принципів, змісту, форм, методів, методичних прийомів, педагогічних умов, спрямованих на ефективне формування професійної готовності майбутнього вчителя до екологічного виховання молодших школярів.

Отже, метою підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі, як зазначено в моделі, є формування його професійної готовності до екологічного виховання учнів початкової школи, яку визначаємо як єдність двох взаємопов'язаних складових — особистісної та педагогічної готовності.

У контексті останнього були визначені завдання процесу підготовки майбутніх учителів: систематизувати й поглиблювати природничі та спеціальні екологічні знання; розвивати позитивне ставлення до природи; розвивати вміння передбачати можливі наслідки своїх дій та оцінювати власну поведінку у природі, обирати екологічно виважені рішення; розвивати усвідомлення ролі екологічної культури у подоланні екологічних проблем; формувати позитивне ставлення до екологічного виховання учнів і бажання здійснювати його; формувати знання про педагогічні особливості організації екологічного виховання молодших школярів; виробляти вміння й навички планування екологічного виховання учнів, добору відповідних форм, методів, прийомів, засобів впливу, організації виховних заходів та оцінки власної діяльності з екологічного виховання молодших школярів.

На основі означених завдань перспективними напрямками підготовки були: цілеспрямоване використання потенційних можливостей різних предметів, передбачених навчальним планом підготовки фахівців, добір

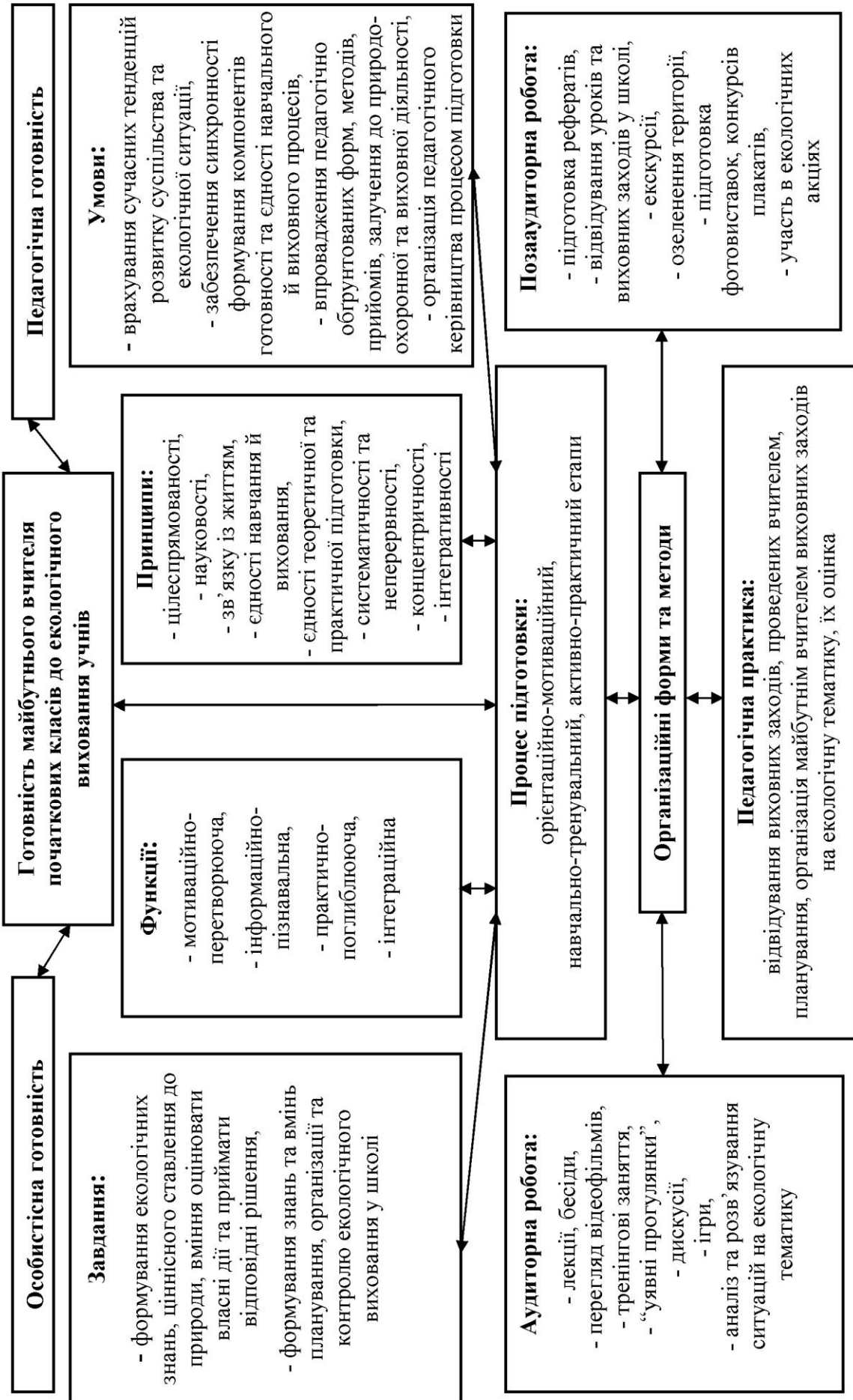

Рис. 1. Модель підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів

форм та методів, що забезпечують ефективне формування складових професійної готовності; підсилення уваги до формування особистісної готовності та активної позиції у питаннях організації та здійснення екологічного виховання учнів; забезпечення інтеграції знань, умінь, навичок, переконань майбутніх учителів щодо необхідності ефективного здійснення екологічного виховання школярів шляхом введення до навчального плану вищого навчального закладу спецкурсу “Методика екологічного виховання учнів”; забезпечення послідовності та системності у формуванні готовності до екологічного виховання учнів під час педагогічної практики у школі.

Мета й завдання підготовки майбутніх учителів до екологічного виховання школярів у запропонованій моделі взаємопов’язані із принципами організації процесу підготовки, зокрема, такими: цілеспрямованості процесу підготовки, науковості, зв’язку з життям, єдності навчання й виховання, теоретичної та практичної підготовки, систематичності та неперервності, концентричності, інтегративності.

У контексті тематики нашого дослідження були визначені функції процесу підготовки майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів: мотиваційно-перетворююча (полягала у формуванні потреб, мотивів природовідповідної поведінки, активної позиції у питаннях екологічного виховання учнів), інформаційно-пізнавальна (передбачала формування знань у галузі природничих наук, природоохоронної діяльності та психолого-педагогічних знань, необхідних для здійснення екологічного виховання у початковій школі), практично-поглиблююча (зумовлювала спрямованість системи підготовки на оволодіння практичними вміннями й навичками в галузі охорони природи та екологічного виховання учнів), інтеграційна (вимагала інтеграції необхідних знань, умінь та навичок, потреб і мотивів, що в цілому забезпечують ефективність екологічного виховання учнів).

На основі означеного обґрунтовані педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів: урахування сучасних тенденцій розвитку суспільства та екологічної ситуації; забезпечення синхронності формування компонентів готовності та єдності навчального й виховного процесів; впровадження педагогічно обґрунтованих форм, методів, прийомів, спрямованих на оптимізацію навчально-виховного процесу та залучення майбутніх учителів до активної природоохоронної та виховної діяльності екологічного змісту; організація педагогічного керівництва процесом підготовки майбутнього вчителя, що забезпечує його планування, безпосередню організацію та контроль.

З метою послідовного здійснення завдань підготовки та досягнення основної мети в експериментальній роботі були виділені етапи підготовки. Зокрема, орієнтаційно-мотиваційний етап підготовки мав на меті формування особистісної готовності майбутніх учителів до екологічного виховання молодших школярів та власне позитивного ставлення до нього. Підготовка здійснювалась в аудиторних умовах, у позааудиторній роботі. Широко використовувались лекційні, семінарські, лабораторно-практичні, тренінгові

заняття, спостереження, бесіди, дискусії, рольові та сюжетні ігри, аналіз ситуацій, екскурсії, організація вечорів, конкурсів, фотовиставок на природничо-екологічну тематику, залучення до природоохоронних акцій тощо.

Навчально-тренувальний етап мав на меті цілеспрямовану підготовку майбутніх учителів до екологічного виховання школярів та передбачав формування знань про сутність екологічної культури учнів початкових класів, про мету й завдання, особливості форм, методів, прийомів, засобів екологічного виховання, умінь і навичок з організації екологічного виховання, розвиток відповідних мотиваційно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів. Ефективними на цьому етапі були лекції, семінарсько-практичні, тренінгові заняття, аналіз підручників, уроків, педагогічних ситуацій, педагогічні задачі, ділові та рольові ігри, організація конкурсів, вечорів. З метою поглиблення, систематизації та інтеграції теоретичних знань і практичних умінь майбутніх учителів щодо екологічного виховання молодших школярів у навчально-виховний процес було впроваджено спецкурс “Методика екологічного виховання учнів”.

Активно-практичний етап мав на меті забезпечення практичної реалізації здобутих майбутніми вчителями знань, умінь, цілеспрямоване формування вмінь і навичок як елементів операційного компоненту педагогічної готовності до екологічного виховання молодших школярів. На цьому етапі використовувались аналіз планів виховної роботи вчителя, школи, спостереження й аналіз виховних заходів вчителя, планування й організація майбутніми вчителями виховних заходів екологічного змісту.

Попри відносну самостійність, означені етапи підготовки пов’язані між собою. Вони забезпечували послідовність та наступність в оволодінні системними знаннями, вміннями, у формуванні відповідних особистісних якостей майбутнього вчителя, необхідних для ефективного здійснення екологічного виховання учнів у подальшій професійній діяльності.

Перевірка ефективності роботи, проведеної на формувальному етапі експерименту, передбачала зіставлення досягнень майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп. Зміни рівневої характеристики особистісної та педагогічної складових готовності майбутніх учителів ЕГ, порівняно із КГ, відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів готовності майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання учнів

Рівні готовності	Особистісна готовність		Педагогічна готовність	
	ЕГ (%)	КГ (%)	ЕГ (%)	КГ (%)
Низький	5,3	22,5	6,8	27,4
Середній	23,9	38,7	28,0	40,9
Достатній	45,8	30,9	45,1	25,0
Оптимальний	25,0	7,9	20,1	6,7

Отже, в ЕГ після завершення формувального етапу переважав достатній рівень особистісної готовності — 45,8% (відповідно, 30,9% у КГ). Оптимальний рівень в ЕГ становив 25,0%, середній — 23,9%, а низький — 5,3%. Водночас, у КГ переважав середній рівень — 38,7%, тоді як низький рівень виявили 22,5%, оптимальний — 7,9% членів КГ.

Аналіз педагогічної готовності демонструє значно вищі показники оптимального та достатнього рівнів у майбутніх учителів ЕГ, порівняно із КГ: оптимальний рівень в ЕГ становив 20,1%, а в КГ — 6,7%; достатній рівень виявили 45,1% майбутніх учителів ЕГ та 25,0% — у КГ. Водночас, у КГ переважали показники середнього (40,9% порівняно із 28,0% в ЕГ) та низького (27,4% порівняно із 6,8% в ЕГ) рівнів педагогічної готовності майбутніх вчителів до екологічного виховання учнів.

Оскільки на констатувальному етапі дослідження рівень підготовки майбутніх вчителів ЕГ та КГ був відносно однаковим, є підстави стверджувати, що зміни, зафіксовані в учасників дослідних груп на завершальному етапі, характер їхньої педагогічної діяльності з екологічного виховання учнів під час педагогічної практики у початковій школі репрезентують ефективність розробленої нами моделі та її компонентів, а також проведеної навчально-виховної роботи з формування професійної готовності майбутніх вчителів до екологічного виховання учнів. Отже, поставленої мети досягнуто, гіпотезу — доведено, завдання — розв'язано.

Результати проведеного дослідження дають підстави для таких **висновків**:

1. Здійснений аналіз філософсько-культурологічних, психологічних і педагогічних наукових джерел підтвердив, що однією з передумов подолання екологічної кризи та гармонізації взаємостосунків людини й природи є формування екологічної культури особистості та суспільства, які, у свою чергу, обумовлені станом екологічної освіти й виховання та залежать від рівня професійної готовності вчителя, зокрема, початкових класів, до їхнього здійснення.

2. На основі аналізу психологічної та педагогічної літератури нами визначено сутність поняття “професійна готовність майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів”, яку розглядаємо як єдність двох взаємопов'язаних складових — особистісної та педагогічної готовності. Особистісна готовність характеризує рівень екологічних знань, ціннісно-мотиваційне ставлення до навколишнього середовища, життєву позицію у питаннях вирішення екологічних проблем. Її компоненти — когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний. Педагогічна готовність відображає психолого-педагогічні знання, уміння, навички, мотиви, які дають змогу майбутньому вчителю ефективно організовувати у школі екологічне виховання. Компонентами педагогічної готовності є: змістовий, мотиваційний, операційний.

За виділеними складовими визначено й охарактеризовано рівні

професійної готовності майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів: оптимальний, достатній, середній, низький. Подальшого розвитку набули показники типів стратегії поведінки особистості стосовно природи та природонебезпечних дій інших: активно-природоохоронний, природо-відповідний, пасивно-агресивний, активно-агресивний.

Результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що оптимальний рівень особистісної готовності до екологічного виховання учнів виявили лише 6,9% майбутніх вчителів початкової школи, достатній рівень — 20,8%, середній та низький — 46,5% та 25,8% із них; оптимальний рівень педагогічної готовності виявили 4,3% опитаних; достатній рівень показали 13,8%, а середній та низький — 52,5% та 29,4% майбутніх вчителів. На підставі зазначеного було зроблено висновок про недостатню ефективність професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання школярів у вищому навчальному закладі, а також визначено ЕГ та КГ.

3. У процесі дослідження було обґрунтовано й розроблено модель підготовки майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання молодших школярів, у якій визначено функції (мотиваційно-перетворююча, інформаційно-пізнавальна, практично-поглиблююча, інтеграційна), завдання (формування й систематизація природничих знань, умінь, цінностей, потреб та мотивів, які обумовлюють екологічно доцільну поведінку особистості, відповідних психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, необхідних для здійснення ефективного екологічного виховання учнів), принципи (цілеспрямованості, науковості, зв'язку із життям, єдності навчання й виховання, теоретичної та практичної підготовки, систематичності, концентричності, інтегративності) та педагогічні умови (врахування сучасних тенденцій розвитку суспільства та екологічної ситуації; забезпечення синхронності формування компонентів готовності та єдності навчального й виховного процесів; впровадження педагогічно обґрунтованих форм, методів, прийомів, спрямованих на оптимізацію навчально-виховного процесу й залучення майбутніх учителів до активної природоохоронної та виховної діяльності екологічного змісту; організація педагогічного керівництва процесом підготовки майбутнього вчителя). Означені компоненти моделі обумовлювали відбір змісту, форм, методів підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів в освітньо-виховному процесі вищої школи.

Ефективність розробленої моделі експериментально перевірялась під час запровадження у навчально-виховний процес вищого навчального закладу. Процес підготовки передбачав декілька етапів. Орієнтаційно-мотиваційний етап спрямовувався на актуалізацію екологічних знань, умінь, розвиток мотивів природовідповідної поведінки та діяльності в галузі екологічного виховання. Навчально-тренувальний етап передбачав розвиток інтересу майбутніх учителів до екологічного виховання, формування знань

про сутність та особливості, форми, методи й засоби екологічного виховання у початковій школі, а також формування вмінь планувати й організовувати екологічне виховання у школі. Інтегруючи роль відіграв спецкурс “Методика екологічного виховання учнів”. На активно-практичному етапі підготовки майбутні вчителі залучались до екологічного виховання учнів під час педагогічної практики у початковій школі, що сприяло реалізації та систематизації набутих раніше знань, умінь, навичок екологічного виховання учнів.

На завершальному етапі дослідження в ЕГ та КГ майбутніх учителів початкових класів було виявлено зміни у співвідношенні типів стратегії поведінки стосовно природи, природонебезпечних дій інших та рівнів професійної готовності до екологічного виховання учнів. Так в ЕГ АП тип стратегії поведінки виявили на 21,8%, а ПВ тип — на 4,9% більше опитаних, аніж у КГ. Тоді як у КГ, навпаки, ПА та АА типів виявлено на 15,8% та 10,8% більше.

Водночас, в ЕГ оптимальний рівень особистісної готовності виявили на 17,1% більше майбутніх вчителів, аніж у КГ, достатній рівень — на 14,9% більше. Тоді як у КГ переважали показники середнього та низького рівнів на 14,8% та 17,2% відповідно. Щодо педагогічної готовності, то показники оптимального та достатнього рівнів становили на 13,4% та 20,1% більше в ЕГ, аніж у КГ, тоді як середній та низький рівні на 12,9% та 20,6% частіше зустрічались у КГ.

4. Розроблено методичні рекомендації з підготовки майбутнього вчителя початкової школи до екологічного виховання школярів, спецкурс “Методика екологічного виховання учнів” і впроваджено їх у практику вищої школи, що дало змогу значно підвищити ефективність цього процесу та було підтверджено результатами здійсненого дослідження.

Статистичні позитивні зміни, що відбулись в ЕГ, свідчать про ефективність та дієвість обґрунтованої нами моделі та її складових. Проте, проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Отримані результати доводять необхідність подальшого урізноманітнення форм та методів професійної підготовки майбутніх вчителів до екологічного виховання учнів початкової школи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Казанішена Н. В. Методи формування особистісної готовності студентів до екологічного виховання учнів / Н. В. Казанішена // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. — Херсон : Вид-во ХДУ, 2006. — Вип. 42. — С. 319—324.

2. Казанішена Н. В. Формування педагогічної готовності вчителя до екологічного виховання учнів / Н. В. Казанішена // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. — Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М.І. — 2006. — Вип. IX. — С. 62—66. — (Серія

“Педагогічна”).

3. Казанішена Н. В. Модель підготовки вчителя до екологічного виховання учнів / Н. В. Казанішена // Наукові записки Тернопільського національного університету. — 2007. — № 2. — С. 43—48. — (Серія “Педагогіка”).

4. Казанішена Н. В. Педагогічна практика як складова процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи до екологічного виховання учнів / Н. В. Казанішена // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / Ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін. — Умань : ПП Жовтий О. О., 2009. — Вип. 30. — С. 25—34.

5. Казанішена Н. В. Теоретичні основи підготовки майбутнього вчителя до екологічного виховання школярів / Н. В. Казанішена // Збірник наукових праць Національної академії Прикордонних військ України імені Богдана Хмельницького. — 2010. — № 51. — С. 45—48.

Інші публікації:

6. Казанішена Н. В. Формування професійної готовності вчителя до екологічного виховання учнів / Н. В. Казанішена // Навч.-метод. посіб. — Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. — 78 с.

7. Казанішена Н. В. Екологічна підготовка майбутнього педагога як фактор гармонізації взаємин людини і природи / Н. В. Казанішена // Зб. праць за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф. [“Шляхи вирішення екологічних проблем урбанізованих територій: наука, освіта, практика”], (Хмельницький, 30—31 жовт. 2003 р.). — Хмельницький : Еко-Хмельницький, 2003. — С. 179—182.

8. Казанішена Н. В. Екологічна культура суспільства — передумова гармонізації взаємовідносин людини і природи / Н. В. Казанішена // Збірник наукових праць КПДУ. — Кам'янець-Подільський : Медобори (ПП Мошак М.І.), 2003. — Вип. V. — С. 129—132. — (Серія педагогічна).

9. Казанішена Н. В. Шляхи підвищення навчально-пізнавальної активності студентів при вивченні екології / Н. В. Казанішена // Різноманіття природи Хмельниччини : зб. статей за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф. “Ландшафтне та біологічне різноманіття Хмельниччини: дослідження, збереження та відтворення”, 17—18 груд. 2003 р. — Кам'янець-Подільський : “Абетка-НОВА”, 2004. — С. 259—264.

10. Казанішена Н. В. Екологічна підготовка студентів — важлива передумова вирішення екологічних проблем сучасності / Н. В. Казанішена // Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. “Підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін в умовах моделювання освітнього середовища” (ХІ Каришинські читання), 27—28 трав. 2004 р. — Полтава : АСМІ, 2004. — С. 408—411.

11. Казанішена Н. В. Аналіз складових готовності студентів до екологічного виховання школярів / Н. В. Казанішена // Зб. матеріалів наук.-

практ. конф. до 100-річчя від дня народження К.І.Геренчука [“Наукова спадщина К.І.Геренчука у контексті природничих досліджень”], (Кам’янець-Подільський, 14—16 груд. 2004 р.). — Кам’янець-Подільський : Аксіома, 2005. — С. 47—57.

12. Казанішена Н. В. Позааудиторна робота у системі екологічного виховання студентської молоді / Н. В. Казанішена // Зб. тез доповідей IX міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених “Екологія. Людина. Суспільство”, 17—19 трав. 2006 р. — К. : Україна. — С. 156—157.

13. Казанішена Н. В. Наступність підготовки майбутнього вчителя до екологічного виховання у процесі педагогічної практики / Н. В. Казанішена // Наукові праці Кам’янець-Подільського державного університету : зб. за підсумками звіт. наук. конф. викладачів і аспірантів. — Кам’янець-Подільський : КПДУ, 2007. — Вип. 6. ; т. 3. — С. 73—75.

14. Казанішена Н. В. Екологічне виховання студентської молоді / Н. В. Казанішена // Наукові праці Кам’янець-Подільського державного університету. — Кам’янець-Подільський : КПДУ, 2007. — Вип. I. — С. 21—24. — (Серія “Природничі науки”).

15. Казанішена Н. В. Етапи формування професійної готовності вчителя до екологічного виховання учнів / Н. В. Казанішена // Вісник Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. — Кам’янець-Подільський : КПУ імені Івана Огієнка, 2008. — Вип. 1. — С. 219—222. — (Серія “Природничі науки”).

16. Казанішена Н. В. Екологічне виховання студентів як фактор гармонізації стану навколишнього середовища / Н. В. Казанішена // матеріали міжнар. наук. конф. [“Навколишнє середовище і здоров’я людини”], (Кам’янець-Подільський, 18—20 лист. 2008 р.). — Кам’янець-Подільський : КПУ імені Івана Огієнка, 2008. — С. 243—246.

АНОТАЦІЇ

Казанішена Н. В. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання молодших школярів. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04. — теорія і методика професійної освіти. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. — Вінниця, 2011.

У дисертаційній роботі досліджено проблему формування професійної готовності майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів початкової школи. Розкрито філософські та психолого-педагогічні аспекти проблеми; охарактеризовано сутність поняття “професійна готовність вчителя до екологічного виховання учнів”, її структуру, критерії та показники, рівні сформованості. Досліджено стан проблеми у практиці вищого навчального закладу. Розроблено модель підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного

виховання учнів; визначено завдання та функції її, обґрунтовано принципи та педагогічні умови; охарактеризовано етапи процесу підготовки, ефективні форми та методи формування професійної готовності майбутнього вчителя до екологічного виховання молодших школярів.

Експериментально підтверджено ефективність запропонованої моделі підготовки майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів та обумовлених нею складових. Основні положення дослідження впроваджено у навчально-виховний процес вищого навчального закладу.

Ключові слова: професійна готовність вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів, особистісна та педагогічна готовність вчителя, модель підготовки вчителя до екологічного виховання учнів.

Казанишена Н. В. Подготовка будущего учителя начальных классов к экологическому воспитанию младших школьников. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04. — теория и методика профессионального образования. Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского. — Винница, 2011.

Диссертационная работа посвящена исследованию проблем подготовки будущих учителей начальных классов к экологическому воспитанию учащихся.

В диссертации раскрыты философско-культурологические и психолого-педагогические аспекты проблемы; определено смысловое наполнение понятия профессиональной подготовленности учителя к экологическому воспитанию школьников. Разработана структура и компоненты профессиональной подготовленности, критерии, показатели и уровни ее формирования (оптимальный, достаточный, средний, низкий), типы стратегий поведения личности в природе (активно-природоохранный (АП), природо-соответствующий (ПС), пассивно-агрессивный (ПА), активно-агрессивный (АА) типы). Исследовано состояние проблемы в практике высшего учебного заведения.

Как результат теоретического анализа психолого-педагогической литературы понятие “профессиональная подготовленность учителя к экологическому воспитанию школьников” рассматривается нами как единство двух взаимосвязанных компонентов — личностной и педагогической подготовленности. Личностная подготовленность предусматривает определенный уровень владения экологическими знаниями, мотивационно-ценностного отношения к природе, активной жизненной позиции в вопросах решения экологических проблем, характеризует особенности отношения к природе и природоохранной деятельности, определяет интерес к экологическому воспитанию. Педагогическая подготовленность отображает профессиональные качества будущего педагога (знания, умения, мотивы деятельности, мастерство), необходимые

для организации эффективного экологического воспитания школьников.

В исследовании представлена модель подготовки учителя к экологическому воспитанию учащихся. Модель определяет функции процесса подготовки (мотивационно-корректирующая, информационно-познавательная, практически-углубляющая, интегрирующая), задачи (формирование и систематизация естественных знаний, умений, ценностей, мотивов, которые обуславливают экологически правильное поведение личности, а также соответственных психолого-педагогических знаний, умений и навыков, необходимых будущему учителю для организации эффективного экологического воспитания учеников начальной школы), принципы (целенаправленности, научности, связи с жизнью, единства обучения и воспитания, теоретической и практической подготовки, систематического характера процесса подготовки, интеграции), педагогические условия (учет современных тенденций развития общества и экологической ситуации; обеспечение синхронности формирования компонентов готовности и единства учебного и воспитательного процессов; использование педагогически обусловленных форм, методов, приемов, нацеленных на оптимизацию учебно-воспитательного процесса и привлечение будущих учителей начальной школы к природоохранной и воспитательной работе экологического характера; организация педагогического руководства процессом подготовки будущего учителя). Определенные компоненты модели обуславливают выбор содержания, форм, методов подготовки будущего учителя в условиях учебно-воспитательного процесса высшего учебного заведения.

Разработаны методические рекомендации для практического применения в учебно-воспитательный процесс высшего учебного заведения.

Эффективность разработанной модели и ее компонентов доказана экспериментально. Так в экспериментальной группе оптимальный уровень личностной подготовленности продемонстрировали на 17,1% больше будущих учителей, нежели в контрольной группе, достаточный уровень — на 14,9% больше. Тогда как в КГ зафиксировано преобладание среднего и низкого уровней на 14,8% и 17,2% соответственно. Показатели педагогической подготовленности были такими: оптимальный и достаточный уровни преобладали в ЭГ на 13,4% и 20,1%, нежели в КГ, а средний и низкий уровни в КГ на 12,9% и 20,6% превысили показатели в ЭГ.

Таким образом, теоретически обосновано и практически доказано, что процесс формирования профессиональной готовности будущего учителя начальных классов к экологическому воспитанию младших школьников будет эффективнее, если учебно-воспитательный процесс высшего учебного заведения, его содержание, формы (аудиторная и внеаудиторная работа, педагогическая практика), методы обучения и воспитания будут направлены на формирование компонентов профессиональной готовности (личностной и педагогической), а также, если структуру учебного процесса пополнить спецкурсом “Методика экологического воспитания учеников”, который

исполняет интегрирующую роль в подготовке учителя к исследуемому направлению профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная готовность учителя начальных классов к экологическому воспитанию учащихся, личностная и педагогическая готовность, модель подготовки учителя к экологическому воспитанию учеников.

Kazanishena N. V. The preparation of the future teachers of the primary school for the environmental education the pupils of the primary school. — Manuscript.

The dissertation is on reception of a scientific degree of the candidate of the pedagogical sciences. Speciality 13.00.04 — The theory and the methods of the professional education. Vinnytsia State Pedagogical University named after Michael Kotsiubynsky. — Vinnitsa, 2011.

The dissertation is devoted to the study of the problems of the preparation of the future primary school teacher in the environmental education the students of the primary school. The philosophical and psycho-pedagogical aspects of the problems are uncovered in this thesis; defined the semantic content of the concept “the professional preparation of the teacher to environmental education of schoolchildren”, its structure, criteria and indicators, the levels of its formation. The condition of the problem in the practice of the higher education is investigated. The study presents a model of the preparation of the future teacher of the primary school for the environmental education of the students; is the objective, tasks and functions the principles and pedagogical conditions; given the characteristics of the stages of the process of the preparation, the effective forms and methods of formation the future teachers in the environmental education the students of the primary school.

Experimentally verified the efficacy of the proposed model of the preparation of the future teacher for the environmental education of the students and caused by her constituents of the higher education.

Keywords: the professional of the primary school teachers to environmental education of students, personal and pedagogical readiness of the teacher, teacher training model for environmental education of the students.

Підп. до друку 21.12.2010. Формат 60х90/16
Авт. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0. Умовн. друк. арк. 1,25.
Тираж 100. Зам. № 437.

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, редакційно-видавничий відділ
вул. Огієнка, 61. Кам'янець-Подільський, 32300
Свідоцтво серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.